ВІСНИК науки та освіти
ISSN 2786-6165 (ONLINE) № 5(47) 2026
Bulletin of Science and Education

УДК 911.375(4):373.5.016:91

https://doi.org/10.52058/2786-6165-2026-5(47)-3743-3756

Котик Любов Іванівна асистент кафедри економічної і соціальної географії імені професора Олега Шаблія Львівського національного університету імені Івана Франка, м. Львів, https://orcid.org/0000-0001-5046-2287

Кашуба Роман Андрійович слухач КЗ ЛОР Львівська обласна Мала академія наук учнівської молоді», м. Львів

ФОРМУВАННЯ ПРОСТОРОВИХ І ПРИРОДНО-ГЕОГРАФІЧНИХ УЯВЛЕНЬ ПРО НАДВЕЛИКІ МІСТА ЄВРОПИ В УЧНІВ СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ

Анотація. У статті досліджено особливості формування просторових і природно-географічних уявлень про надвеликі міста Європи в учнів середньої школи. Обґрунтовано актуальність вивчення надвеликих міст у сучасному курсі географії в умовах реформування шкільної освіти, переходу до трирічної старшої школи та оновлення модельних навчальних програм для закладів загальної середньої освіти.

Визначено роль надвеликих міст як важливих соціально-економічних, демографічних, історико-культурних і просторових центрів розвитку європейського регіону.

Проаналізовано наукові підходи до трактування поняття «надвелике місто» та класифікації міст за людністю населення. Встановлено, що надвеликі міста відіграють важливу роль у формуванні систем розселення населення, регіонального розвитку та етнокультурної ідентичності територій.

Охарактеризовано особливості розміщення надвеликих міст Європи за широтними й меридіональними параметрами, природними зонами, висотою над рівнем моря та транспортно-географічним положенням.

Укладено таблицю надвеликих міст Європи, розраховано їхню вагу у людності, загалом, і міській людності, зокрема, країн. Укладено картосхеми локалізації надвеликих міст у європейському просторі.

Висвітлено історичні особливості формування надвеликих міст Європи античного, середньовічного та нового періодів.

Встановлено закономірності локалізації надвеликих міст у межах європейського простору та їхню роль у структурі населення держав.

Проаналізовано значення приморського, річкового та континентального розташування міст у процесах їхнього соціально-економічного розвитку.

Розкрито освітній потенціал вивчення надвеликих міст у шкільному курсі географії. Підкреслено значення формування в учнів просторового мислення, уміння аналізувати урбанізаційні процеси та встановлювати взаємозв'язки між природними умовами, розселенням населення й господарським розвитком території. Зроблено висновок про необхідність посилення уваги до проблематики надвеликих міст у сучасній географічній освіті як важливого складника формування географічної компетентності здобувачів освіти.

Ключові слова: середня школа, географія, просторові уявлення, природно-географічні уявлення, урбанізація, надвелике місто, Європа, географічне положення, групування.

Kotyk Liubov Ivanivna assistant Oleh Shabliy Department Economic and Social Geography Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, https://orcid.org/0000-0001-5046-2287

Kashuba Roman Andriiovych listeners of the Municipal institution of the Lviv Regional Council «Lviv oblast`s Junior Academy of Sciences of Ukraine», Lviv

DEVELOPING SECONDARY SCHOOL LEARNERS' GEOGRAPHICAL UNDERSTANDING OF EUROPE'S OVER-LARGE CITY

This article examines the characteristics of how secondary school pupils form spatial and physical-geographical conceptions of Europe's over-large cities. It justifies the relevance of studying over-large cities within the current geography curriculum, given the reform of school education, the transition to a three-year upper secondary school system, and the updating of model curricula for general secondary education institutions.

The role of over-large cities as important socio-economic, demographic, historical-cultural and spatial centres of development in the European region is identified.

Scientific approaches to interpreting the concept of a «over-large city» and the classification of cities by population size are analysed. It has been established that over-large cities play an important role in shaping population settlement patterns, regional development and the ethno-cultural identity of territories.

The characteristics of the distribution of Europe's over-large cities according to latitudinal and longitudinal parameters, natural zones, altitude above sea level and transport-geographical location are described.

A table of Europe's over-large cities has been compiled, and their share of the total population and urban population of the countries has been calculated. Maps illustrating the distribution of over-large cities across Europe have been produced.

The historical characteristics of the formation of over-large cities in Europe during the ancient, medieval and early modern periods are examined.

The patterns of the location of over-large cities within the European space and their role in the population structure of states are identified. The significance of the coastal, riverine and continental locations of cities in the processes of their socio-economic development is analysed.

The educational potential of studying over-large cities in the school geography curriculum is revealed. The importance of developing spatial thinking in pupils, the ability to analyse urbanisation processes and establish interrelationships between natural conditions, population settlement and the economic development of the territory is emphasised. It is concluded that greater attention should be paid to the issues surrounding over-large cities in contemporary geography education as a key component in the development of students' geographical competence.

Keywords: secondary school, geography, spatial concepts, physical geography concepts, urbanisation, over-large city, Europe, geographical location, clustering.

Постановка проблеми. В умовах модернізації вивчення географії у середній школі, переході до трирічної старшої школи, укладанні нових модельних навчальних програм для 6-9 і 10-12 класів середньої школи, актуалізується проблема формування просторових і природно-географічних уявлень здобувачів освіти про європейський простір. Важливими об'єктами географічного пізнання, що формують уявлення учнів про простір Європи є міста, з-поміж яких у підручниках для середньої школи акцент зроблено переважно на глобальні/світові міста, столичні міста, міста-мільйонники, мегалополіси. Водночас поза увагою здобувачів освіти залишаються надвеликі міста з людністю 0,5-1,0 млн осіб, які є визначними регіональними соціально-економічними та історико-культурними осередками, центрами регіонального просторового розвитку, зберігачами етнокультурної та соціокультурної ідентичності території, яка часто трансформується під впливом міграційних, мультикультурних та мультилінґвальних процесів у столичних містах та містах-мільйонниках. Звернення уваги учнів

на вивчення географічних особливостей надвеликих міст Європи в умовах становлення соціально-економічної та соціокультурної ідентичності українських міст в європейському та світовому просторах є на часі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

На сьогодні в світі не існує єдиного підходу до поділу населених пунктів на міста і сільські поселення, а також на класифікацію міст за людністю. Що до міст, то вчені [2, 3, 7, 9-14] сходяться на виокремлені їхніх п'ять характерних рис: екістична (щільність населення висока), архітектурна (висотна забудова), економічна (домінує зайнятість у сфері послуг, управлінні, виробництві), соціологічна (міський спосіб життя), демографічна (низький рівень народжуваності, шлюбності).

До країн ЄС застосовується визначення поняття місто (англ. city) розроблене Європейською комісією 2011 р. та обґрунтоване показниками людності поселень і щільності населення в них [12]. За ним, у поселенні повинен бути «урбанізований центр» (англ. urban centre) з щільністю населення понад 1500 мешканців на 1 км^2, а загальна кількість мешканців поселення, що проживає у межах такого «центру» має перевищувати 50 тис. ос. Виходячи з цього, містом означається поселення, яке: «виконує зв'язкову функцію в адміністративно-територіальному поділі території; принаймні 50 % його населення проживає в «урбанізованому центрі» і не менше 75 % мешканців «урбанізованого центру» живуть у місті» [12].

У світі не існує єдиної класифікації міст за людністю. Переважно, малими є міста до 50 тис. ос., середніми – 50-100 тис. ос., великими – 100-500 тис. ос., надвеликими 500-1000 тис. ос., мільйонниками – понад 1 млн ос. [2].

Водночас, у деяких державах, що характеризуються малою заселеністю території надвеликими будуть уже міста з людністю понад 100 тис. ос.

Надвеликі міста (від 500 до 1000 тис. ос.) досліджуються геоурбаністикою – напрямком суспільної географії, який вивчає міста, міський спосіб життя [3]. Власне в геоурбаністиці надвеликі міста виділено й проаналізована як окремий тип міст із специфічними економічними, планувальними та соціальними характеристиками.

В Україні надвеликі міста досліджують науковці відділу суспільно-географічних досліджень Інституту географії НАН України – Є. Маруняк, Г. Підгрушний, І. Гукалова, Н. Провотар та ін.; КНУ імені Тараса Шевченка – С. Запотоцький, К. Мезенцев, Н. Мезенцева та ін. Місто Львів як надвелике місто досліджували І. Гудзеляк, Г. Лабінська, О. Склярська, І. Ровенчак, О. Шаблій, Л. Шевчук та ін. У своїх дослідженнях українські вчені-географи й геоурбаністи зосереджували увагу на адаптацію й

трансформацію українських надвеликих міст до реалій соціально-економічного розвитку, демографічних, субурбанізаційних, просторових викликів розвитку в XX-XXI ст.

У середній школі у курсі «Географія» надвеликі міста опосередковано вивчаються у руслі теми «Розселення» (9 клас, розділ: «Населення України і світу»), де здобувачі освіти розглядають підтеми густота населення, типи населених пунктів, урбанізація [5, с. 44].

Акцент вивчення зосереджений на «розумінні учнями змісту понять «розселення», «місто», «агломерація», «мегалополіс», «міграція», «демографічна політика», «міграційна політика» [5, с. 44] та вмінні учня показати на карті «мегалополіси, міста-мільйонники у світі, агломерації в Україні» [5, с. 44].

У «Модельній навчальній програмі навчального предмету «Географія. 10-12 класи. Поглиблений рівень» для закладів загальної середньої освіти» авторська С. Запотоцького та колективу авторів (2026) [6] у 10 класі у межах теми «Сучасна система розселення в Україні» передбачено, що здобувач освіти: «пояснює, використовуючи наукову термінологію, значення понять: розселення, місто, селище, село, поселення, урбанізація …», «використовує самостійно або у співпраці з іншими здобуту інформацію щодо сучасної системи розселення для розв'язання життєвої/навчальної проблеми» [6, с. 11], бере участь у дискусії: «Великі міста чи малі громади: де краще жити» [6, с. 11] та ін., що безпосередньо передбачає володіння знаннями про надвеликі міста як в Україні так і в європейському просторі.

При вивченні теми «Географічні аспекти національної безпеки України» (10 клас) передбачено вивчення проблем пов'язаних з геопросторовими наслідками широкомасштабних бойових дій в Україні, змінами у розселенні населення, містами-героями [6, с. 25]. Ці теми стосуються розуміння функціонування надвеликих міст України, зокрема Кривого Рогу, Запоріжжя, Львова, Миколаєва.

В 11 класі у курсі «Географія» середньої школи проблематика надвеликих міст опосередковано піднімається у темі «Географія населення», де розкриваються особливості формування розселення населення світу, світові міста, столиці держав [6, с. 34].

Найповніше проблематика функціонування надвеликих міст Європи, їхнього впливу на регіональний розвиток, формування просторових кластерів соціально-економічного розвитку держав європейського простору та ін. розкривається в 11 класі у темі «Країни Європи» [6, с. 37-40]. Учням пропонується як проаналізувати особливості корпоративних економічних моделей Німеччини, Франції, Великої Британії, Італії, Польщі, що не можливо виконати без врахування ролі в економічному розвитку держав

їхніх надвеликих міст (Бірмінгем, Дуйсбург, Кельн, Краків та ін.), так і «проаналізувати регіональні диспропорції економічного розвитку Італії», чи виконати комплексну характеристику однієї з країн європейського простору, що передбачає розкриття історико-культурного впливу її надвеликих міст.

Мета статті. Обґрунтувати доцільність вивчення надвеликих міст Європи у шкільному курсі географія; розкрити роль надвеликих міст Європи в населенні, загалом, та міському населенні, зокрема, держав; проаналізувати особливості географічного розташування, природно-географічні та історичні особливості розвитку надвеликих міст Європи; охарактеризувати й узагальнити їхню планувальну структуру.

Виклад основного матеріалу. На території Європи на початок 2025 р. налічувалося 46 надвеликих міст з людністю 500-1000 тис. ос. (територія європейської частини росії й територія білорусі не береться до уваги у дослідженні). У цих поселеннях, без врахування людності їхніх агломерацій сумарно проживало понад 30,588 млн. ос, що складає 6,8 % міського населення Європи, зокрема, і 5,3 % всієї людності макрорегіону, загалом.

У просторі держав Європи, який об'єднує 42 демократичні держави, надвеликі міста розміщені у 18 державах (рис. 1).

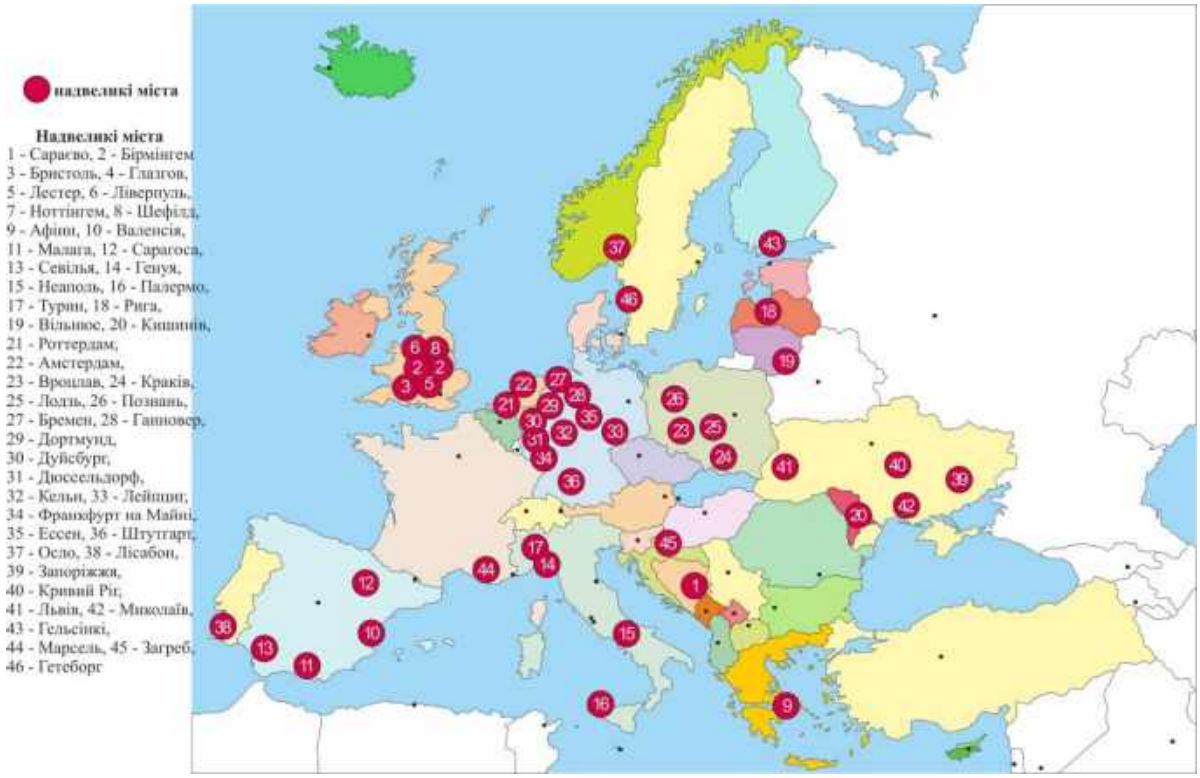

Рис. 1. *Локалізація надвеликих міст в Європейському просторі*

Найбільше надвеликих міст розташовано на території Німеччини (10 міст) і Великої Британії (7 міст); в Україні, Польщі, Іспанії, Італії розміщено по чотири надвеликі міста; решта держав (12 країн) мають на своїй території одне надвелике місто (рис. 2).

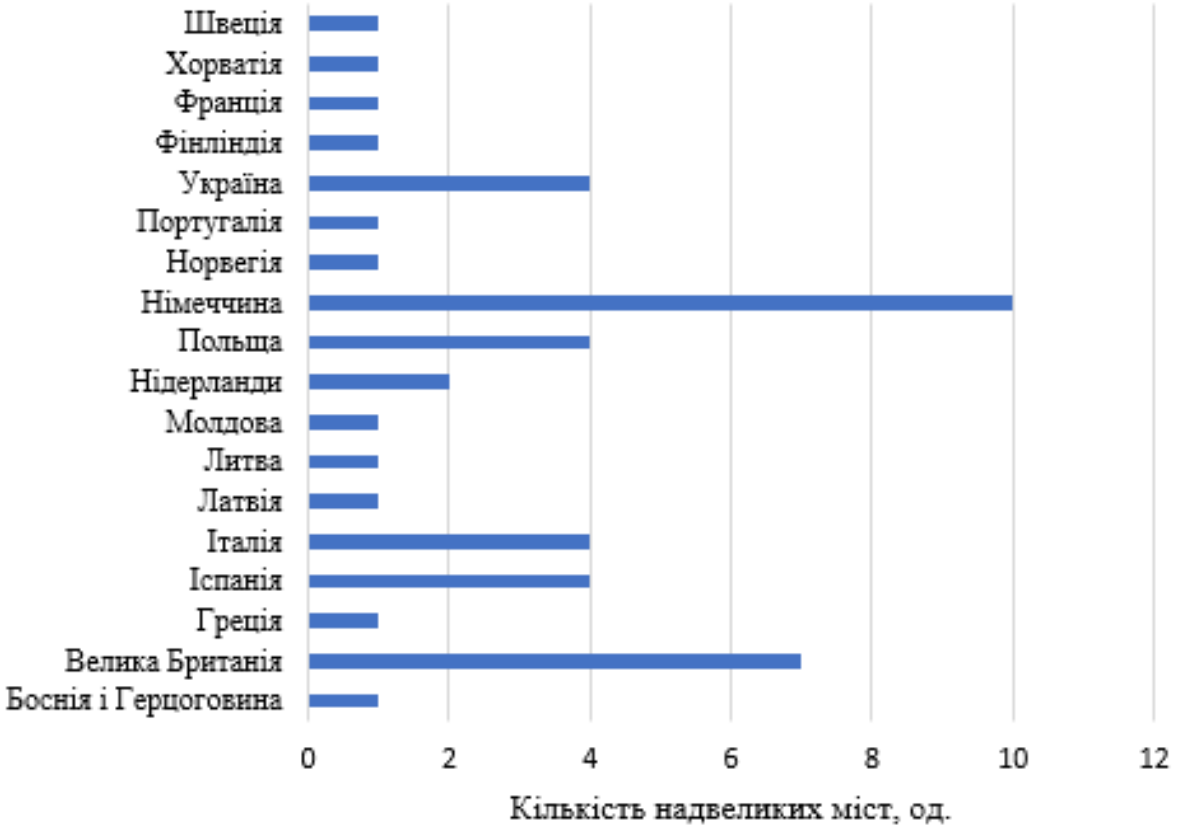

Рис. 2. *Розподіл надвеликих міст Європи за державами*
Розраховано і побудовано за даними: [8, 16]

У площині держав надвеликі міста відіграють різну роль у структурі людності, як держави так і її міської людності. Найбільша вага надвеликого міста у людності держави в Латвії, де на столичне місто Ригу з людністю 742 тис. ос. припадає 40,4 % людності держави і 59,7 % людності міських поселень країни. Аналогічна картина у Боснії і Герцеговині, де надвеликим містом є столиця Сараєво (696 тис. ос.): 22,3 % людності країни, 39,1% міської людності країни (табл. 1).

Таблиця 1

Надвеликі міста у структурі людності держав Європи, 2024

Назва держави	Надмісто	Кіль-кість над-міст, од.	Люд-ність надміст, тис. ос	Загальна люд-ність надміст, тис. ос	Люд-ність країни, тис. ос	Міська люд-ність країни, тис. ос.	Вага над-міст у лю-ності країни, %	Вага надміст у міській люд-ності країни, %
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*
Боснія і Герце-говина	Сараєво	1	696	696	3114,2	1778,2	22,3	39,1
Велика Британія	Бірмінгем	7	984	4978	69931,5	59232,0	7,1	8,4
	Бристоль		617					
	Глазго		591					
	Лестер		508					
	Ліверпуль		864					
	Ноттінгем		729					
	Шефілд		685					
Греція	Афіни	1	664	664	9897,1	8907,4	6,7	7,5
Іспанія	Валенсія	4	814	2759	47850,8	38089,2	5,8	7,2
	Малага		568					
	Сарагоса		674					
	Севілья		703					
Італія	Генуя	4	580	3057	58926,2	42662,6	5,2	7,2
	Неаполь		959					
	Палермо		648					
	Турин		870					
Латвія	Рига	1	742	742	1835,9	1242,9	40,4	59,7
Литва	Вільнюс	1	542	542	2797,3	1927,3	19,4	28,1
Молдова	Кишинів	1	635	635	2961,3	1732,4	21,4	36,7
Нідер-ланди	Роттердам	2	598	1339	18448,8	16401,0	7,3	8,2
	Амстердам		741					
Польща	Вроцлав	4	634	2727	37843,2	22592,4	7,2	12,1
	Краків		755					
	Лодзь		768					
	Познань		570					

Назва держави	Надмісто	Кількість надміст, од.	Людність надміст, тис. ос	Загальна людність надміст, тис. ос	Людність країни, тис. ос	Міська людність країни, тис. ос.	Вага надміст у людності країни, %	Вага надміст у міській людності країни, %
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*
Німеччина	Бремен	10	546	6025	83644,3	64406,1	7,2	9,4
	Ганновер		515					
	Дортмунд		588					
	Дуйсбург		504					
	Дюссельдорф		573					
	Кельн		963					
	Лейпциг		504					
	Франкфурт на Майні		650					
	Ессен		593					
	Штутгарт		589					
Норвегія	Осло	1	580	580	5652,9	4889,8	10,3	11,9
Португалія	Лісабон	1	517	517	10395,4	6954,5	5,0	7,4
Україна	Запоріжжя	4	796	2675	32835,8	24791,0	8,1	10,8
	Кривий Ріг		652					
	Львів		717					
	Миколаїв		510					
Фінляндія	Гельсінкі	1	558	558	5621,7	4896,5	9,9	11,4
Франція	Марсель	1	794	794	66746,4	55399,5	1,2	1,4
Хорватія	Загреб	1	698	698	3822,3	2377,5	18,3	29,4
Швеція	Гетеборг	1	572	572	10701	9384,8	5,3	6,1

Укладено й розраховано за даними: [8, 16]

Найменшу вагу надвеликі міста у структурі людності країн Європи відіграють у Франції, на території якої розташоване єдине надвелике місто Марсель (794 тис. ос.) – 1,2 % людності держави, 1,4 % людності міських поселень (дод. Б). На території Німеччини, незважаючи на розміщення тут 10 надвеликих міст, їхня вага у структурі людності країни становить всього 7,2 %, а в міській людності держави – 9,4 %. Це дає змогу констатувати, що в європейському просторі надвеликі міста відіграють значну роль у формуванні людності малих за кількістю мешканців і компактних за площею державах, де вони переважно виконують функції столичного міста – Боснія і Герцеговина, Литва, Молдова, Хорватія. В інших державах вони

поступаються за людністю містам мільйонникам, які виконують роль столичних і макрорегіональних центрів (Велика Британія, Іспанія, Німеччина, Україна, Франція), а надвеликі міста є регіональними центрами соціально-економічного, демографічного, етно-культурного, туристичного розвитку.

Надвеликі міста європейського простору характеризуються диверсифікованим просторовим розташуванням. З 46 міст, більшість, а саме 21 місто (45,7% загальної кількості досліджуваних міст) розташовані між 50^0 пн. шр. та 54^0 пн. шр. На південь від цієї зони розташовано 19 міст (41,3 %), на північ – 6 міст (13,0 %: Глазго, Осло, Ґетерборг, Гельсінкі, Рига, Вільнюс) (дод. В). Найпівденніше розташовані Афіни – 37^0 пн. шр; найпівнічніше – Гельсінкі 60^0 пн. шр. Гельсінкі лише на 26″ розташовано північніше від другого північного надвеликого міста європейського простору – Осло. У меридіональному напрямку, найбільше скупчення надвеликих міст Європи спостерігається між 4^0 сх. дв. і 15^0 сх. дв. – 20 міст (43,4 %). На захід від цієї зони розміщено 12 міст (26,2 %), на схід – 14 міст (30,4 % загальної кількості надвеликих міст Європи).

Більшість з надвеликих міст, а саме 27 поселень (58,7 %) розміщені між паралелями 46^0 пн. шр. та 54^0 пн. шр.; 13 поселень (28,3 %) знаходяться південніше 46^0 пн.шр.; 6 міст (Глазго, Осло, Ґетеборг, Гельсінкі, Рига та Вільнюс) розташовані північніше паралелі 54^0 пн шр. (13,0 % надвеликих міст Європи) (Рис. 3).

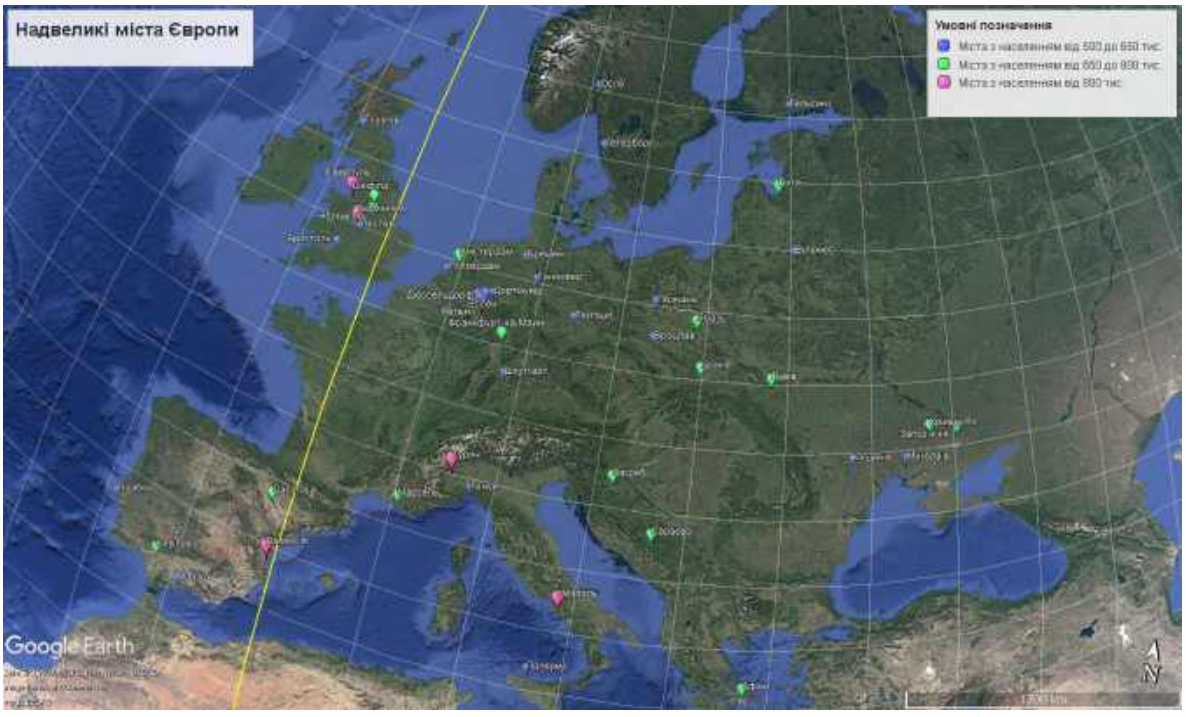

***Рис. 3**. Надвеликі міста Європи на Google Earth*

На відміну від особливостей широтного розміщення, у меридіональному розміщені відсутні значні скупчення міст. Усі надвеликі міста Європи у меридіональному розміщені можна розділити на приблизно рівні між собою градусні проміжки за кількістю міст: західніше 06^0 меридіану сх. дв. знаходиться 15 міст (32,6 % надвеликих міст Європи); між 06^0 і 13^0 сх. дв. розміщені 14 міст (30,4 %); ще східніше розміщено 17 міст (37,0 % надвеликих міст Європи).

За часом заснування надвеликі міста Європи поділяються на: античні, середньовічні та нового часу.

В античний період (30 ст. до н.е. – 5 ст. н.е.) засновано 12 сучасних надвеликих міст Європи (26,1 % усіх надвеликих міст регіону). Найстаршим місто цього періоду є м. Афіни час заснування якого датується 15 ст. до н.е., наймолодшим – м. Кельн (50 рік н.е.) (дод. Г). За винятком Кельну і Лісабону, міста цього періоду заснування зосереджуються в Середземноморському регіоні й розташовуються на території сучасних держав Італії (Генуя, Неаполь, Палермо, Турин), Іспанії (Валенсія, Малага, Сарагоса, Севілья), Франції (Марсель), Греції (Афіни). Їхніми засновниками були давні греки, фінікійці або римляни, а в плануванні міст до сьогодні збереглися залишки античних оборонних споруд.

В середньовічний період (5-15 ст. н.е.) засновано 65,2 % сучасних надвеликих міст Європи. Найстаршими містами цього періоду є англійські поселення Глазго і Ноттінгем, що беруть свій початок з 6 ст.н.е., а наймолодшим – шведське Гетеборг (1473 р.).

Міста цього часу заснування закладалися навколо замків, монастирів, фортець або як вільні торгівельні поселення; вони локалізовані в західній, центральній, південно-східній та північній Європі.

Єдиними містом східної Європи заснованими в цей час є Львів (1256 р.) і Кишинів (1436 р.).

В новий час, а власне ранній новий час (15-18 ст.н.е.) закладено чотири надвеликі міста Європи (8,7 % сучасних надвеликих міст Європи). Три локалізовані в східній Європі на території України – Запоріжжя (1770 р.), Кривий Ріг (1775 р.), Миколаїв (1789 р.); одне на території Північної Європи – Гельсінкі (1550 р.). Вони засновувалися як оборонні та адміністративні осередки території.

На противагу надвеликим містам Європи античного періоду заснування, які через зручне транспортно-географічне розташування здавна відігравали значну роль у регіональному розвитку, в більшості надвеликі міста середньовічного і нового часу заснування, як значні регіональні центри, сформувалися в період індустріалізації, завдяки розвитку видобувної і переробної промисловості та залізничного транспорту.

За розміщенням відносно рівня моря, надвеликі міста Європи поділяються на:

- міста низовин (до 200 м): Амстердам, Афіни, Бірмінгем, Бремен, Бристоль, Валенсія, Вільнюс, Вроцлав, Генуя, Гельсінкі, Гетеборг, Глазго, Ганновер, Дортмунд, Дуйсбург, Дюссельдорф, Загреб, Запоріжжя, Кельн, Кишинів, Кривий Ріг, Лейпциг, Лестер, Лісабон, Ліверпуль, Малага, Марсель, Миколаїв, Неаполь, Ноттінгем, Осло, Палермо, Познань, Рига, Роттердам, Севілья, Франкфурт на Майні, Ессен, Шефілд. (84,7 % усіх надвеликих міст Європи);
- міста височин (200-500 м): Краків, Лодзь, Львів, Сарагоса, Турин, Штутгарт (13,0 %);
- Міста плоскогір'їв (понад 500 м): Сараєво (550 м) (2,3 % надвеликих міст Європи).

Найнижче відносно рівня моря розташований Амстердам (-2 м), найвище –м. Сараєво (550 м). Перепад відносних висот розміщення надвеликих міст Європи сягає 552 м.

З 46 досліджуваних міст, 34,8 % розташовані на морському узбережжі або мають до нього безпосередній вихід (Амстердам, Роттердам, Бремен, Гетеборг, Гельсінкі, Осло, Рига, Ліверпуль, Бристоль, Афіни, Валенсія, Малага, Марсель, Неаполь, Палермо, Лісабон); 21,8 % розміщені на берегах судноплавних рік – Рейн (Дюссельдорф, Дортмунд, Ессен, Кельн, Дуйсбург), Рур (Дортмунд, Ессен, Дуйсбург), Майн (Франкфурт на Майні) Дніпро (Запоріжжя), Південний Буг (Миколаїв), Вісла (Краків), Одра (Вроцлав); 43,4 % надвеликих міст Європи є континентальними.

За природними зонами надвеликі міста Європи розташовані: 10 міст (21,8 %) у зоні середземноморських субтропічних лісів, 4 міста (8,6 %) – у зоні степів і лісостепів, 32 міста (69,6 %) – у зоні мішаних лісів.

Аналіз просторового розміщення та природно-географічних особливостей надвеликих міст Європи доцільно використовувати під час роботи з тематичними картами та цифровими геоінформаційними ресурсами, що сприяє розвитку загального просторового мислення учнів.

Висновки. Формування у здобувачів освіти середньої школи просторових та природно-географічних уявлень про надвеликі міста Європи є важливою складовою географічної освіти, зокрема, і становлення загальних світоглядних уявлень [1, 4, 10, 14] молодого інтелектуала, змінотворця XXI ст., загалом. Вивчення особливостей їхнього просторового розміщення, природно-географічних та історичних передумов розвитку спряє набуттю здобувачами освіти просторового мислення і формування цілісного бачення урбанізаційних та розселенських процесів на європейському просторі. Ознайомлення з надвеликими містами Європи дає

змогу учням середньої школи усвідомити та зрозуміти взаємозв'язки між природними умовами території, її географічним розташуванням, заселенням та формуванням системи поселень, розвиває критичне мислення, сприяє зануренню в тематику соціально-економічних та етнокультурних особливостей як регіонального розвитку так і функціонування надвеликих міст, як центрів просторових демографічних, економічних, культурних процесів.

Література:

1. Білецький М., Ванда І., Котик Л. Соціальна географія : навч. посібник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2019. 328 с.

2. Гудзеляк І.І. Географія населення: навч. посібник. 2-ге вид., переробл., доп. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2019. 256 с.

3. Дронова О.Л. Геоурбаністика: навч. посібник. Київ: «Київський університет», 2014. 419 с.

4. Книш М, Котик Л. Глобальні проблеми людства: навч. посібник. Львів: Простір-М, 2021. 130 с.

5. Модельна навчальна програма «Географія. 6-9 класи» для закладів загальної середньої освіти / С. Запотоцький та ін. 2022. 54 с. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Prirod.osv.galuz/Heohrafiya/Heohrafiya.6-9-kl.Zapototskyy.ta.in.06.05.2022.pdf.

6. Модельна навчальна програма навчального предмету «Географія. 10-12 класи. Поглиблений рівень» для закладів загальної середньої освіти / С. Запотоцький та ін. 2026. 70 с. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy /2026/mnp/05/20/1-modelna-programa-geografiia-10-12-klas-grif.pdf.

7. Формування метрополісних регіонів України: досвід Києва: монографія / за ред. Г. Підгрушного, Н. Провотар. Київ: Видавець Кравченко Я.О., 2023. 209 с.

8. Eurostat. URL: http://ec.europa.eu/eurostat.

9. Fellmann J., Getis A., Getis J. Human Geography: Landscapes of human activities. 10th ed. Boston: McGraw Hill, 2009. 546 p.

10. Mistra Urban Futures. URL: https://www.mistraurbanfutures.org/en/transpiration-urban-trees-and-its-cooling-effect-high-latitude-city.

11. Schubert D. European city, 2020. URL: https://www.arl-international.com/sites/default/files/dictionary/2021-09/european_city.pdf.

12. Urban Agenda for the EU. URL: https://knowledge4policy.ec.europa.eu/territorial/topic/urban_en.

13. Urban development and cities. URL: https://www.oecd.org/en/topics/urban-development.html.

14. Urban-rural Europe – introduction, 2024. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Urban-rural_Europe_-_introduction.

15. *Wikipedia. URL: https://uk.wikipedia.org.*

16. *Worldometer – real time world statistics.* URL: https://www.worldometers.info.

References:

1. Biletskyi, M., Vanda, I., Kotyk, L. (2019). Sotsialna heohrafiia: navch. posibnyk. [Social Geography: A Study Guide]. Lviv: LNU imeni Ivana Franka. 328. [in Ukrainian].
2. Hudzelyak, I.I. (2019). Heohrafiia naselennia: navch. posibnyk. 2-he vyd., pererobl., dop. [Population Geography: A Study Guide. 2nd ed., revised and expanded.]. Lviv: LNU im. I. Franka, 256. [in Ukrainian].
3. Dronova, O.L. (2014). Heourbanistyka: navch. Posibnyk [Geurbanistics: a study guide]. Kyiv: «Kyivskyi universytet», 419. [in Ukrainian].
4. Knysh, M, Kotyk, L. (2021). Hlobalni problemy liudstva: navch. posibnyk [Global issues of humanity: a textbook]. Lviv: Prostir-M, 130. [in Ukrainian].
5. Modelna navchalna prohrama «Heohrafiia. 6-9 klasy» dlia zakladiv zahalnoi serednoi osvity (2022). [Model curriculum «Geography. Grades 6-9» for general secondary education institutions] / S. Zapototskyi ta in. 54. Retrieved from https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Prirod.osv.galuz/Heohrafiya/Heohrafiya.6-9-kl.Zapototskyy.ta.in.06.05.2022.pdf. [in Ukrainian].
6. Modelna navchalna prohrama navchalnoho predmetu «Heohrafiia. 10-12 klasy. Pohlyblenyi riven» dlia zakladiv zahalnoi serednoi osvity (2026). [Model curriculum for the subject «Geography. Years 10–12. Advanced Level» for general secondary schools] / S. Zapototskyi ta in. 70. Retrieved from https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/Navchalni. prohramy/2026/mnp/05/20/1-modelna-programa-geografiia-10-12-klas-grif.pdf. [in Ukrainian].
7. Formuvannia metropolisnykh rehioniv Ukrainy: dosvid Kyieva: monohrafiia [The Formation of Metropolitan Regions in Ukraine: The Case of Kyiv: A Monograph]. (2023) / za red. H. Pidhrushnoho, N. Provotar. Kyiv: Vydavets Kravchenko Ya.O. 209. [in Ukrainian].
8. Eurostat. Retrieved from http://ec.europa.eu/eurostat.
9. Fellmann, J., Getis, A., Getis, J. (2009). Human Geography: Landscapes of human activities. 10th ed. Boston: McGraw Hill. 546 p.
10. Mistra Urban Futures. Retrieved from https://www.mistraurbanfutures.org/en/transpiration-urban-trees-and-its-cooling-effect-high-latitude-city.
11. Schubert, D. European city, 2020. Retrieved from https://www.arl-international.com/sites/default/files/dictionary/2021-09/european_city.pdf.
12. Urban Agenda for the EU. Retrieved from https://knowledge4policy.ec.europa.eu/territorial/topic/urban_en.
13. Urban development and cities. Retrieved from https://www.oecd.org/en/topics/urban-development.html.
14. Urban-rural Europe – introduction, 2024. Retrieved from https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Urban-rural_Europe_-_introduction.
15. *Wikipedia.* Retrieved from *https://uk.wikipedia.org.*
16. *Worldometer – real time world statistics.* Retrieved from https://www.worldometers.info.

Дата першого надходження статті до видання: 13.05.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 27.05.2026